

ערב אבות ובנים

ערב ח"י אלול תשע"ג

נושא:

תפילת 'ונתנה תוקף'

ונתנה - ונספר.

תקף - עוצמת.

הוא נזרא ואים - היום, ראש השנה, מטיל אימה. ובו תנשא מלכותך - ראש השנה הוא יום המלכת ה', כמו שאומרת הגמרא במסכת ר"ה טז ע"א: "ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות: מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה? - בשופר".

ויפון בחדס פסאך - מלכותך תושחת על חסד.

אמת כי אפה הוא דין ומוכיח וידע ועד - לפי האמור באבות ד, כב: לידע להודיע ולהודיע שיהוא אל, הוא היוצר... הוא הדין, הוא עד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון.

ותפתח את ספר הזכרונות - לפי דברי התלמוד הירושלמי ראש השנה ז, ע"א: "שלש פינקסיות הם: אחת של צדיקים גמורין ואחת של רשעים גמורין ואחת של בינוניים...".

ומאליו יקרא - מעצמו.

וחותם יד כל אדם בו - בזה נאמר שכשהאדם נפטר מהעולם הוא חותם על כל מעשיו, ומאשר את הדין.

וקול דממה דקה ישמע - ע"פ מלכים א יט, יב: ואחר הרעש אש לא באש יי ואחר האש קול דממה דקה.

וחיל ורעדה יאחזון - פחד,

הנה יום הדין לפקד על צבא מרום בדין - לפי ישעיה כד, כא והנה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום במרום.

כי לא יזכו בעיניך בדין - אפילו צבא השמים אינם זכאים בדין, כפי שנאמר באיוב טו, טו: הן בקדשיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו.

פבני מרון - כבני צאן העוברים לפני הרועה והוא מסמן אותם לשבט או לחסד

וכל באי עולם יעברון לפניך פבני מרון - כך נאמר במשנה ראש השנה א, ב: בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניך פבני מרון, שנאמר (תהלים לג) 'היוצר יחד לבם, המביין אל כל מעשהם'.

פבקרת רועה עדרו - כמו שהרועה מבקר, מונה ובוחר את עדרו. מעביר צאנו תחת שבטו - מקלו.

ותפקד נפש כל חי - תתעכב ותזכור כל אדם.

ונתנה תוקף

מיוחס לרבי אמנון ממגנצא

ונתנה תקף קדשת היום כי הוא נזרא ואים
ובו תנשא מלכותך ויכון בחדס פסאך
ותשב עליו באמת

אמת כי אתה הוא דין ומוכיח וידע ועד
וכותב וחותם וסופר ומונה
ותזכר כל הנשפחות ותפתח את ספר הזכרונות

ומאליו יקרא וחותם יד כל אדם בו
ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע
ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון
ויאמרו הנה יום הדין לפקד על צבא מרום בדין
כי לא יזכו בעיניך בדין
וכל באי עולם יעברון לפניך פבני מרון

פבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו
בן תעביר ותספר ותמנה ותפקד נפש כל חי
ותחתך קצבה לכל בריה ותכתב את גזר דינם
בראש השנה יכתבון וביום צום כפור יחתמו

פמה יעברון	וכמה יבראון
מי יחיה	ומי ימות
מי בקצו	ומי לא בקצו
מי במים	ומי באש
מי בחרב	ומי בחיה
מי ברעב	ומי בצמא
מי ברעש	ומי במגפה
מי בחניקה	ומי בסקילה
מי ינוח	ומי ינוע
מי ישקט	ומי יטרף
מי ישלו	ומי יתיסר
מי יעני	ומי יעשר
מי ישפל	ומי ירום

ותשובה ותפלה ויצדקה מעבירין את רע הגזרה

בי בשמך בן תהלתך קשה לכעוס ונוח לרצות
כי לא תחפץ במות המת כי אם בשובו מדרך ותיקה
ועד יום מותו תחפה לו אם ישוב מיד תקבלו

אמת כי אתה הוא יוצרם ויודע יצרם
כי הם בשר ודם

אדם יסודו מעפר וסופו לעפר
בנפשו יביא לחמו משול פתוס הנשבר
פחציר יבש וכציון נוכל פצל עובר וכענן פלה
וכרוח נושבת וכאבק פורח וכחלום יעוף

ואתה הוא מלך א-ל חי וקיים

אין קצבה לשנותיך ואין קץ לאורך ימיך
ואין לשער מרפבת בבודך ואין לפרש עילום שמך
שמך נאה לך ואתה נאה לשמך
ושמנו קראת בשמך

פצל עובר וכענן פלה - חלופיותו
וארעיותו של האדם נמשלים לצל
ולענן שאין בהם ממש, ושהם
חולפים כלעומת שבאו.

וכחלום יעוף - לפי איוב כ, ח:
פחלום יעוף ולא ימצאוהו ויידד
פחזיון לילה.

אין קצבה לשנותיך ואין קץ לאורך
ימיך - בניגוד לקצבה הנחתכת
לברואים, אתה נצחי.

ואין לשער מרפבות בבודך - אי
אפשר להעריך את המידה והשיעור
של צבא המלאכים שהוא כמו
"מרכבה" לקב"ה.

ואין לפרש עילום שמך - אין לומר
מפורשות את שמך הנסתור,
נאה לך - הולם אותך.

ושמנו קראת בשמך - בשם ישראל
כלול השם אל.

משול פתוס הנשבר - אדם נמשל
לחרס, שכאשר הוא נשבר אין לו
תקנה.

פחציר יבש - ימי האדם קצרים כפי
שהחציר מתייבש במהירות, ואין
להשיבו לירקותו.
וכציון - כנבט או כצמח צעיר.

פחציר יבש וכציון נוכל - לפי ישעיה
מ, ז-ח: יבש חציר נבל ציון פי רוח
ה' נשבה בו אכן חציר העם. יבש
חציר נבל ציון ודבר אלהינו יקום
לעולם.

פצל עובר - הדימוי לקוח מתהלים
קמד, ד אדם להבל דמה ימיו פצל
עובר.

וכענן פלה - חיי האדם החולפים
והמוות הבלתי הפיך משולים לענן
כלה.

ותחפה קצבה - תגזור את הדין או תפסוק את זמן
החיים.

לכל פריה - לכל יצור.

ותכתב את גזר דינם - כתיבת גזר הדין בראש
השנה עולה ממה שכתוב בירושלמי ר"ה א, ג נו
ע"א "כולהם נידונין בראש השנה, וגזר דינו של
כל אחד ואחד מתחתם ביום הכיפורים."

בראש השנה יכתבון וביום צום פפור יחתמון -
לשון הפיוט הולמת את מצבם של הבינוניים כפי
שעולה מהירושלמי שם, האומר שבראש השנה
מוכרע גורלם של הצדיקים הגמורים ושל הרשעים
הגמורים, ואילו "בינוניים" - כבר ניתן להם עשרת
ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים. אם
עשו תשובה נכתבין עם הצדיקים ואם לאו נכתבין
עם הרשעים."

יעברון - מן העולם, כלומר ימותו.

יבראון - ייוולדו.

מי בקצו - מי ימות בזמן שיועד למותו.

ומי לא בקצו - מי ימות קודם הזמן שהיה אמור
למות בו.

מי במים ומי באש ... - מי ימצא מותו במים, ומי
ימות באש, וכן הלאה - בחרב, בחיה וכו'.

מי ינות ומי ינוע - למי יהיו חיים נינוחים, ומי חיי
יהיו סוערים, יחיה בתנועה ובטלטלה.

מי ישקט ומי יטרף - מי יחיה בשקט ומי יחיה
בטרדה, ימיו ולילותיו טרופים.

מי ישלו - מי יהיה שלו.

פי בשמך בן תהלתך - כמו ששמותיך מרמזים
לרחמים ("ג מדות הרחמים), כך אתה ידוע
לתהילה.

קשה לכעוס ונוח לרצות - קשה להכעיסו ולעומת
זאת מתרצה ומתפייס בקלות.

פי לא תחפץ במות המת כי אם בשובו מדרךכו
ותיקה - תעדיף שהחוטא ישוב מדרך הרעה, וכך
לא תיגזר עליו מיתה.

אמת כי אתה הוא יוצרם ויודע יצרם - כיוון
שאתה יוצרם אתה מכיר בעוצמתו של היצר
שבהם.

אדם יסודו מעפר - האדם נוצר מעפר, כפי שנאמר
בבראשית ג, יט: ...עד שובך אל האדמה כי ממנה
לקחת פי עפר אתה ואל עפר תשוב.

וסופו לעפר - האדם נקבר באדמה.

בנפשו יביא לחמו - האדם משקיע מאמצים
גדולים כדי להתקיים ולהתפרנס,

ערב אבות ובנים, ערב ה"י אלול, תשע"ג

שאלות על תפילת זנתנה תוקף'

1. מהם שלבי הכרעת הדין כפי שהם באים לידי ביטוי בתפילה?

2. הסבר את המשפט "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה" במילים שלך.

3. מדוע לדעתך דווקא מעשים אלה יכולים להביא לכפרה?

מתח קו בין ניגודים:

☐ מי בחייה	☐ מי יחיה
☐ מי במים	☐ מי בצמא
☐ אדם יסודו מעפר וסופו לעפר	☐ מי יעשר
☐ מי ברעב	☐ מי ימות
☐ מי ישקט	☐ מי באש
☐ מי יעני	☐ מי ירום
☐ מי ישפל	☐ ואתה הוא מלך א-ל חי וקים
	☐ מי יטרף

סיפור חסידי

מעשה ברבי אמנון ממגנצא

מעשה ברבי אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיחס ויפה תאר ויפה מראה. והחלו השירים וההגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם. וימאן לשמוע להם. ויהי כדברם אליו יום יום ולא שמע להם, ויפצר בו ההגמון. ויהי כהיום בהחזיקם עליו, ויאמר: "חפץ אני להועץ ולחשב על הדבר עד שלשה ימים". וכדי לדחותם מעליו אמר כן.

ויהי אף יצא יצא מאת פני ההגמון, שם הדבר ללבו, על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק, שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפר באלקים חיים. ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכל ולשתות, ונחלה. ויבאו כל קרוביו ואוהביו לנחמו, וימאן להתנחם, כי אמר ארד אל ניבי אבל שאלה ויבך ויתעצב אל לבו!

ויהי ביום השלישי בהיותו כואב ודואג, וישלח ההגמון אתריו, ויאמר: "לא אלה!". ויוסף עוד הצר שלח שרים רבים ונכבדים מאלה, וימאן ללכת אליו. ויאמר ההגמון: "מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו!". וימהרו ויביאו אותו.

ויאמר לו: "מה זאת אמנון, למה לא באת אלי למועד אשר יעדת לי להועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את בקשתי?" ויען אמנון ויאמר: "אני את משפטי אחרץ, כי הלשון אשר דברה ותכזב לה דינה לתתכה!". כי חפץ היה ר' אמנון לקדש את ה' על אשר דבר ככה. ויען ההגמון ויאמר: "לא, כי הלשון לא אחתוה, כי היטב דברה, אלא הרגלים אשר לא באו למועד אשר דברת אלי אקצץ, ואת יתר חלקי הגוף איסר!".

ויצו הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו. ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו: "התחפץ עוד אמנון להפך לאמונתנו?" ויאמר: "לא!". ויהי ככלותם לקצץ, צוה הרשע להשכיב את ר' אמנון במגן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצדו וישלחהו לביתו. הכי נקרא שמו ר' אמנון – כי האמין באל חי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה, רק על הדבר שיצא מפיו.

אחר הדברים האלו, קרב מועד והגיע ראש השנה, בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הפנסט עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל שליח הצבור. ויעשו כן ויהי כאשר הגיע שליח הצבור לומר הקדושה ויחיות אשר הנה" אמר לו ר' אמנון: "אמתן מעט ואקדש את השם הגדל". ויען בקול רם: "ובכן לה תעלה קדושה" פלומר שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך, ואחר כך אמר: "ונתנה תוקף קדשת היום" ואמר "אמת כי אפה דין ומוכיח" כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו, וכן כל הענין. והזכיר "וחותם יד כל אדם בו ותפקד נפש כל חי" שפך נגזר עליו בראש השנה. וכשגמר כל הסלוק, נסתלק ונעלם מן העולם לעין כל ואיננו כי לקח אותו אלקים. ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.

אחר הדברים והאמת אשר העלה ר' אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה ביום השלישי לטהרתו, נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס, ולמד לו את הפיוט ההוא "ונתנה תוקף קדשת היום" ויצו עליו לשלוח אותו בכל התפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון ויעש הגאון כן.

אגרות קודש כרך ט, עמור סה. מכתב ב'תרעה:

במה שהעתיק מספרים שקדמוהו שר' אמנון פסק דינו במה שיענישוהו הנה צריך עיון אם אמיתי הוא, כי אסור לחבול בעצמו.

שיחה של הרבי

ותשובה ותפלה וצדקה

בתפלת 'ונתנה תקף' אנחנו מזכירים את שלושת הדברים ש"מעבירין את רע הגזרה" והם: תשובה ותפלה וצדקה.

שלושת הדברים הללו קיימים גם אצל הגוים, להבדיל. ויש גם בשפה שלהם מלים ל'תשובה', 'תפלה' ו'צדקה'.
אולם השוני וההבדל בין תשובה, תפלה וצדקה אצל היהודים ואצל הגוים – גדלים ועקרוניים.

תשובה – בשפת הגוים 'תרטא'. מי שעשה מעשה רע, מתחרט עליו. גם מי שלא עשה מעשה טוב, הוא מתחרט ומתחיל להתנהג בדרך אחרת, דרך חדשה.

ואצלנו, התשובה היא 'שיבה', חזרה. היהודי הוא בעצם טוב, רוצה תמיד לעשות רק טוב. קורה, בשל סבות שונות שיהודי עשה מעשה לא-טוב, ואז הוא עשה 'תשובה'. הוא שב, חוזר לשרשו ומקורו. חוזר אל ה'אני' הפנימי שלו.

לכן, מצות התשובה שייכת לכלם. גם לצדיק שמעולם לא חטא. הוא רוצה להתקרב עוד יותר למקורו ושרשו. וגם לרשע, שאף על פי שחטא, תמיד יש לו האפשרות לשוב. עליו רק לחזור למקורו.

תפלה – בשפת הגוים 'בקשה' או 'משאלה'. מבקשים מה' שיתן את מה שחסר. ואם לא חסר דבר, או שאיננו רוצה משהו – אין מקום לתפלה.

ואלו אצלנו: התפלה היא התחברות עם ה'. התפלה שייכת לכל אחד בכל זמן. לכל אחד יש נשמה שקשורה עם הקדוש ברוך הוא. הנשמה נמצאת בתוף הגוף וקשורה בענניו: אכילה שתיה וכדומה. העננים הגשמיים האלו מחלישים ומרופפים את הקשר של הנשמה עם הקדוש ברוך הוא. לכן, בזמנים קבועים היהודי מתפלל לה'. כך מתחזק ומתהדק הקשר עם הקדוש ברוך הוא. גם מי שלא חסר לו דבר זקוק לתפלה. כדי לרצון את הקשר של נשמתו עם ה'.

צדקה – בשפת הגוים 'חסד'. לעני לא מגיע כלום, ואין חובה לתת לו. מי שנותן עשה זאת מטוב לבו ומגדל נדבנותו.

ואצלנו הצדקה היא מעשה צדק. חובה לתת צדקה. היהודי יודע שהרכוש שבנידיו אינו שלו, אלא של הקדוש ברוך הוא, והוא מצוה עליו לתת למי שאין לו.

אלו הם שלושת הדברים: תשובה ותפלה וצדקה – שבאמצעותם נזכה לכתיבה חתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה.